

De morele dimensie

Het Europa van nu is een aaneenschakeling van naties die ieder hun eigen set preferenties optimaliseren. Een moraal die deze preferenties ontstijgt, ontbreekt. De eurozone heeft wellicht de stap van een vrijhandelszone gemaakt naar een economie waarin herverdeling op basis van smal eigenbelang plaatsvindt, maar de laatste en belangrijkste stap moet nog komen: die van een economie naar een samenleving. Een Verenigde Staten van Europa zou moeten beginnen met het definiëren van wat ze meer willen zijn dan de som van hun gemaximaliseerde nutten. De geschiedenis leert dat deze stappen al eerder zijn genomen, zij het op andere schaal.

Aan het einde van de negentiende eeuw dachten Alfred Marshall en later Beatrice Webb na over de noodzaak van overheidsingrijpen in de vrije markt van het volop bloeiende kapitalisme in het Verenigd Koninkrijk. De reden voor deze gedachte was de sociale ongelijkheid tussen de bourgeoisie en het proletariaat. Tot dan toe was het uitgangspunt dat ieder zijn eigen nut moest zien te maximaliseren en ieder ook voor het succes daarvan zelf verantwoordelijk was. Barmhartigheid uitte zich in liefdadigheid binnen de armenhuizen, maar al snel kwam men tot het inzicht dat liefdadigheid de structurele situatie van sociale ongelijkheid eerder verergerde dan verbeterde. Naarmate de armen meer te eten kregen, groeide de populatie en daarmee het arbeidsaanbod, wat de lonen drukte. Lagere lonen betekende hongersnood en sterfte, wat het arbeidsaanbod weer verlaagde en de lonen deed stijgen, maar nooit voor lang. Kortom de bevolkingstheorie van Malthus.

Pas toen Marshall inzag dat reële loonstijging mogelijk was door verbetering van arbeidsproductiviteit, ontstond het argument voor herverdeling. Immers, voor arbeidsproductiviteitsverbetering is het beëindigen van de structurele hongersnood onder het proletariaat onontbeerlijk. Deze eerste vorm van herverdeling was gestoeld op het utiliteitsdenken waarin men de welvaart probeerde te maximaliseren voor een zo groot mogelijk aantal mensen: een minimum aan bestaanszekerheid garandeerde productiviteitsverbeteringen die de welvaart als geheel ten goede kwamen.

SANDRA PHILIPPEN

Hoofdredacteur ESB
s.philippen@sdu.nl

Volgens de theorie van Micheal Sandell, de filosoof van wie onlangs het boek *The moral limits of the market* uitkwam, zou deze vorm van herverdeling echter volledig amoreel zijn. Moreel gedrag behelst namelijk een universele erkenning van de humaniteit van ieder individu en deze erkenning mag geen middel zijn om een ander doel te bereiken, maar moet een doel *an sich* zijn. Herverdeling in de tijd van Marshall respecteerde de humaniteit van het individu wel in de zin dat het de situatie van de armen verbeterde, maar dit was slechts een middel. Het verdedigen van een groter goed zoals de welvaart van de samenleving mag volgens Sandell nooit ten koste gaan van deze erkenning, omdat dit ons maatschappelijk ver-

schraalt. De auteur stelt zelfs dat het gevolg hiervan zou zijn dat een samenleving degradeert tot een economie.

Wat is daar mis mee, hoor ik u en mijzelf denken? De economie is een sociale wetenschap. In de hedendaagse microtheorie zijn nutsfuncties niet alleen maar opgebouwd uit inkomen en status, maar komt het hele arsenaal aan Maslowlagen aan de orde. Van altruïsme tot zelfverwerkelijking.

Toch is dit niet wat Sandell bedoelt. De auteur baseert zich op het werk van Immanuel Kant, die stelt dat voor zover iemand zijn set van preferenties naleeft, hij een slaaf is van zijn behoeften, ook al bestaan die behoeften uit altruïsme en zelfverwerkelijking. Pas een zelf opgelegde moraal die geen onderdeel is van iemands nutsfunctie maakt het mogelijk dat iemand autonoom, vrij en moreel kan handelen. Het utiliteitsdenken geeft als het ware een vrijbrief voor amoreel gedrag zolang het de groep maar ten goede komt.

Het Europa van nu staat – redenerend volgens de lijn van Sandell – op het punt van het Londen van begin 20e eeuw. We hebben de stap gezet van een economische vrijhandelszone naar een wederkerige economie op basis van inkomensoverdrachten. Om de volgende stap te zetten hebben we een hoger moreel doel nodig voor Europa waaraan de inwoners zich kunnen spiegelen. Ik ben Europeaan dus ik ben.

SINDS 1916